

Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie
Kaszëbskò-Pòmòrszczé Zrzeszenié

STRATEGIA OCHRONY I ROZWOJU JĘZYKA I KULTURY KASZUBSKIEJ

Projekt aktualizacji dokumentu strategii do 2030 r.

Wersja 20.09.2021

„- Chcesz të przeniesc królewionkã przez głãbòkã wòdã?
- Chcesz të wëbawic zapadli zómki?
- Nie ùlãkniesz sã Trzech Ùkôzków?
- Mdziesz òdmëkôł wszëtczé dwiérze jaż trafisz na swòje?
- Pùdziesz do lëdzy i prôcowôł bãdziesz nad wëdwigniãcym zapadlégò zómku?
Bò czemùż bë nasza zaklãtò mòwa kaszëbskò ni mia wstac jak królewionka i sadnãc na złotim trónie?”
(Aleksander Majkowski, Żécé i przigòdë Remùsa)

Spis treści

Wprowadzenie	4
Założenia	5
Prace nad strategią i konsultacje	6
Obecna sytuacja języka kaszubskiego	6
Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 – szansa i wyzwanie	13
Cel główny, priorytety i cele szczegółowe strategii	14
Priorytety i działania strategii	14
Realizacja, monitoring i ewaluacja strategii	15
Priorytety, cele i kierunki działań	16
Priorytet 1: Rozwijać wysokiej jakości edukację kaszubską, a w szczególności naukę języka kaszubskiego	16
Priorytet 2. Promować i wspierać używanie języka kaszubskiego.	19
Priorytet 3. Chronić dziedzictwo języka i kultury kaszubskiej	24
Priorytet 4. Wzmocnić pozycję języka kaszubskiego w regionie, kraju i na arenie międzynarodowej	26
Załącznik. Cel główny, priorytety i cele szczegółowe strategii z 2006 (wersja przed aktualizacją)	29

„Misją Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego jest działalność na rzecz wzmocnienia regionalno-etnicznej tożsamości Kaszubów, Kociewiaków, Borowiaków i Krajniaków, przy jednoczesnej współpracy i współdziałaniu z różnymi grupami w interesie rozwoju kulturowo-gospodarczego całej społeczności zamieszkującej Pomorze. Jest to zgodne z powszechnie obowiązującą w Unii Europejskiej zasadą „jedności w różnorodności”.
/.../

Realizując nasze cele statutowe powinniśmy wzmacniać swoją pozycję i oddziaływać na region, uwzględniając zmieniające się warunki społeczno-kulturowe i polityczno-gospodarcze. Tylko w ten sposób mamy szansę stać się silnym partnerem i ważnym podmiotem Życia publicznego na Pomorzu, pozytywnie oddziałującym na inne podmioty i obszary w kraju.” (*UCHWAŁA XVI Walnego Zjazdu Delegatów Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego z dnia 4 grudnia 2004 r.*)

Wprowadzenie

Początek zainteresowania badaczy kaszubszczyznę datuje się na lata dwudzieste XIX w. a wśród inicjatorów badań wymienia się Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza. Za prekursora regionalizmu kaszubskiego (Wiosna Ludów w Europie) uważa się dr Floriana Ceynowę, lekarza o chłopskich korzeniach wywodzącego się z północnych Kaszub, który zaczął wydawać swoje publikacje po kaszubsku, dając początki kaszubszczyźnie literackiej. Chociaż już od II poł. XIX w. statystyki pruskich spisów powszechnych regularnie odnotowywały jako odrębną kategorię „język kaszubski” (w 1900 r. było ponad 100 tys. deklaracji wskazujących kaszubski jako *Muttersprache*), to nie wprowadzono tego języka do szkolnictwa. Pomimo tego w czasie panowania na Kaszubach Cesarstwa Niemieckiego, w II RP i w PRL Kaszubi starali się realizować swoje aspiracje kulturowe m.in. rozwijając piśmiennictwo kaszubskie.

Sięgające swoimi początkami Października 1956 r. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie (ZK-P) jako organizacja pozarządowa na przestrzeni lat rozbudowało swoje struktury i stało się animatorem kaszubskich projektów o charakterze etnicznym, wydawcą literatury, słowników, czasopism, integrowało nauczycieli, naukowców, studentów zainteresowanych problematyką kaszubską. Dopiero na fali przemian ustrojowych po 1989 r. i w wyniku demokratyzacji Życia w Polsce udało się uruchomić proces oficjalnego wprowadzania języka kaszubskiego do nauczania w szkołach. Działania te wspierała od początku swojego istnienia również sejmowa Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych¹.

Na mocy Art. 19, ust. 2 „Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym” (Dz. U. z 2005 r., Nr 17, poz. 141) język kaszubski został uznany za język regionalny, zgodnie z kryteriami Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych.

W wyniku inicjatyw społecznych i determinacji środowisk związanych z ZK-P (głównie nauczycieli i rodziców) lekcje (dodatkowe) języka kaszubskiego zaczęto organizować w szkołach pod koniec lat 80. Przedsięwzięcie to ma w skali Europy Środkowej unikatowy charakter. Nauczanie języka, historii i kultury Kaszubów bardzo często aktywizuje środowiska szkolne i integruje lokalne społeczności. Wpływa to na rozwój Życia kulturalnego wśród dzieci i młodzieży (nie tylko w szkole), wzmacnia aktywność obywatelską i postawę otwartości.

¹ Informacja na temat edukacji kaszubskiej przygotowana w związku z posiedzeniem Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych w dniu 22 marca 2021 r. Opracowanie: Łukasz Grzędzicki wiceprezes ZKP, członek Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, prof. Cezary Obracht-Prondzyński prezes Instytutu Kaszubskiego, Danuta Pioch członek Zarządu Głównego ZKP, przewodnicząca Rady języka kaszubskiego, dr Justyna Pomierska przewodnicząca Rady programowej kierunku etnofilologia kaszubska, Łukasz Richert sekretarz ZKP, Lucyna Radziwińska specjalista ds. edukacji – Biuro ZKP.

Trzeba podkreślić, że ww. zajęcia są przedmiotami dodatkowymi (dla chętnych) – nieobowiązkowymi, a uczestnictwo w nich możliwe jest tylko na wniosek rodziców lub opiekunów prawnych uczniów. Z tego względu szkoły, nauczyciele, ZK-P i inne kaszubskie organizacje starają się stworzyć takie warunki, aby zajęcia w ramach lekcji kaszubskiego były dobrze oceniane i satysfakcjonujące dla dzieci oraz spełniały oczekiwania ich rodziców².

Niniejszy dokument jest prezentacją strategii ochrony i rozwoju języka i kultury Kaszubów przygotowanej przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie (ZK-P). Formułuje priorytety i kierunkowe działania, jakie powinno podjąć ZK-P i współpracujący z nim Partnerzy dla zachowania i rozwoju języka kaszubskiego.

ZAŁOŻENIA

Język kaszubski jest fundamentem kaszubskiej tożsamości. U podstaw strategii leży przekonanie, że język i kultura Kaszubów wnoszą swój wkład w rozwój kultury powszechnej, oraz że zapobiegają poczuciu wyobcowania czy wykorzenienia w konfrontacji z procesami globalizacji i komercjalizacji.

Strategia opiera się na przekonaniu o konieczności otwarcia na nowe trendy w rozwoju, a nie separowaniu się traktowanemu jako środek służący utrzymaniu własnej tożsamości.

Zrzeszenie Kaszubsko – Pomorskie wyraża nadzieję, że uda się zrealizować zawarte w dokumencie cele przy współpracy z innymi Partnerami społecznymi. W dokumencie strategii zidentyfikowano Partnerów, nie rosząc sobie prawa do określania, jaka powinna być ich rola i zakres zaangażowania. Pozostawiamy tę decyzję ich decyzji, deklarując wsparcie, poszerzanie obszarów wspólnych działań oraz przyjazną współpracę.

ZK-P uznaje poszanowanie dla dziedzictwa kulturowego i języka za jedną z fundamentalnych wartości społeczeństwa obywatelskiego. Z tego powodu ZK-P uznaje inne społeczności regionalne Pomorza za naturalnych partnerów Kaszubów w budowaniu pomorskiej tożsamości.

ZK-P zaprasza wszystkich, którym leży na sercu rozwój języka i kultury kaszubskiej, do partnerskiej współpracy w realizacji celów strategii.

Prace nad strategią i konsultacje

Prace nad strategią rozpoczęła w kwietniu 2005 roku seria spotkań w ramach komisji tematycznych Rady Naczelnej ZK-P: Zespołu ds. kultury, Zespołu ds. oświaty, Zespołu ds. mediów, Zespołu ds. samorządu i gospodarki, Zespołu do spraw regulacji prawnych i monitoringu, a także z udziałem Środowiska skupionego wokół pisma Odroda i serwisu internetowego Nasze Kaszuby

Rezultaty prac w postaci roboczej wersji strategii były przedmiotem dyskusji z udziałem działaczy Zrzeszenia i zewnętrznych partnerów podczas warsztatów w

² Tamże

Żukowie w dniu 15 listopada 2005 r., zostały także poddane ocenie ekspertów oraz zaprezentowane szerokiemu gronu regionalistów na konferencji w dniu 11 lutego 2006 r. Ostateczna wersja dokumentu została przyjęta przez Radę Naczelną ZK-P na posiedzeniu w Gdańsku, w dniu 25 marca 2006 r.

W 2021 pracę nad aktualizacją strategii w perspektywie 2030 r. podjął zespół roboczy powołany uchwałą nr 15/2020 Rady Naczelnej ZK-P. Treść zaktualizowanego dokumentu została przekazana Zarządowi Głównemu i Radzie Naczelnej ZK-P do dalszych konsultacji.

Ostateczna wersja strategii obejmującej okres do 2030 r. została przyjęta przez ZK-P na posiedzeniu w, w dniu r..

Obecna sytuacja języka kaszubskiego

Spis Powszechny z 2002 r. wykazał, że w Polsce językiem kaszubskim posługuje się 52 tys. osób, zaś 5 062 osób zadeklarowało narodowość kaszubską³. Wyniki spisu, a zwłaszcza konstrukcja kwestionariusza i sposób jego przeprowadzenia, były kwestionowane przez ZK-P i inne organizacje skupiające mniejszości narodowe.

W roku 2011 sumy te w wyniku przeprowadzonego Spisu Powszechnego⁴

wynosiły odpowiednio:

- identyfikacja kaszubska podana jako pierwsza – 17 746; w tym jako jedyna – 16 377 osób;
- identyfikacja kaszubska podana jako druga – 214 801 osób;
- razem daje to sumę 232 547 osób (w tym występująca z polską narodowością – 215 784 osób); z liczby 232 547 identyfikacji narodowo-etnicznych kaszubskich 82 407 osób zamieszkiwało w miastach, a 150 140 osób na wsi;
- 108 tys. osób zadeklarowało, że w kontaktach domowych używa języka kaszubskiego, a dla 3,8 tys. jest to jedyny język. Jako język ojczysty kaszubszczyznę zadeklarowało 13,8 tys. osób.

Rok 2021 i przeprowadzany w nim Narodowy Spis Powszechny będzie stanowił dla społeczności kaszubskiej kolejny sprawdzian w zakresie identyfikacji tożsamościowej i używania języka kaszubskiego.

Rzeczywistą liczbę Kaszubów badacze szacują na przeszło 500 tys. osób. Natomiast językiem kaszubskim posługuje się na co dzień około 180 tysięcy osób.

Edukacja kaszubska

Od 30 lat trwa na Kaszubach ożywiony proces starań o zachowanie i rozwój języka kaszubskiego poprzez uczenie go w szkołach. Jest to język ciągle żywy, ale dalsze jego losy i przenoszenie w następne pokolenia zostały przeniesione z tradycyjnego przekazu rodzinnego na barki nauczycieli i szkół.

³ Dane GUS. Mała liczba deklaracji była wynikiem błędnej konstrukcji arkusza spisowego, w którym można było zadeklarować tylko jedną przynależność narodowościową.

⁴ Dane GUS

Impulsem w przyjęciu takiej drogi były dwie kaszubskie szkoły. We wrześniu 1991 r. rozpoczęto naukę języka kaszubskiego w małej Szkole Podstawowej na Głodnicy i w Kaszubskim Liceum Ogólnokształcącym w Brusach. W pierwszym roku naukę języka kaszubskiego pobierało w sumie 60 uczniów. Inni przyglądali się dokonaniom Głodnicy i Brus i coraz częściej nabierali przekonania, że warto zrobić to samo. Tak rodziły się kolejne inicjatywy wprowadzania kaszubszczyzny do szkół⁵.

1991 rok⁶ - 80 uczniów: początek edukacji kaszubskiej – Szkoła Podstawowa w Głodnicy – 20 uczniów; KLO w Brusach – 60 uczniów;

W roku szkolnym 2005/2006 – 8 014 uczniów, w tym: języka kaszubskiego uczyło się 3948 uczniów (1,2% ogółu uczniów w regionie) w 165 szkołach: podstawowych, gimnazjach, liceach i technikach. 670 uczniów uczęszczało na lekcje „języka i kultury kaszubskiej”. 3396 uczniów brało udział w zajęciach „edukacji regionalnej z elementami języka kaszubskiego”, realizowanych w formie zajęć pozalekcyjnych.

2012/13 – 15 242 uczniów, w tym: w 393 szkołach podstawowych 12516, w gimnazjach – 2357, w szkołach ponadgimnazjalnych 369;

2013/14 – 16 534 uczniów: w 419 szkołach;

2015/16 – 19 101: w szkołach podstawowych 15511, w gimnazjach – 2653, w szkołach ponadgimnazjalnych 937;

Lata 2018-2021

Liczba uczących się języka kaszubskiego w ramach systemu oświaty wg Systemu Informacji Oświatowej (stan bazy 24.02.2021)

Typ podmiotu	2018/2019	2019/2020	2020/2021
Przedszkole	851	556	324
Szkoła podstawowa	17 428	18 866	18 791
Gimnazjum/oddział gimnazjum w SP	1 036	0	0
Zasadnicza szkoła zawodowa	39	0	0
Liceum ogólnokształcące	372	499	462
Technikum	496	457	445
Szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	6	5	4

⁵ Informacja ZK-P

⁶ Dane o kolejnych rocznikach pobierających naukę języka kaszubskiego z systemu SIO – wg statystyk Pomorskiego Kuratorium Oświaty, Informacja Ministra Edukacji i Nauki na temat nauczania języka kaszubskiego w systemie oświaty publicznej z marca 2021 r.

Branżowa szkoła I stopnia	168	218	263
RAZEM	20 396	20 601	20 289

Kształcenie nauczycieli

Kwalifikacje do nauczania języka kaszubskiego nauczyciele mogą uzyskiwać poprzez różne rodzaje doskonalenia i doksztalcenia⁷.

1) Zespół Orzekający działający przy ZG ZKP nadający na podstawie egzaminu eksternistycznego ze znajomości języka kaszubskiego uprawnienia do nauczania tego języka, nadane na mocy przysługujących tej organizacji praw.

W latach 2003 - 2020 ponad **900 osób** przystąpiło do egzaminu zdobywając formalne kwalifikacje w zakresie nauczania języka kaszubskiego (należy jednak pamiętać, że wśród tych osób są takie, które przystępowały do egzaminu kilkakrotnie, zatem suma ta nie jest obrazem osób z uprawnieniami, poza tym niektóre z tych osób kończyły potem studia podyplomowe).

2) Uniwersytet Gdański Studium Podyplomowego Kwalifikacyjnego Pedagogiczno-Metodycznego Nauczania Języka Kaszubskiego⁸ (kierownik prof. Jerzy Treder):

I edycja: 41 osób wybranych spośród 118 zgłoszeń (2000-2001);

II edycja: 51 osób (2002-2004);

Łącznie 92 osoby

(kierownik: dr Justyna Pomierska):

I edycja 29 osób (2012 – 2013);

II edycja 9 osób (2013 – 2014);

III edycja: 15 osób (2014 – 2016);

IV edycja: 36 osób (2016 – 2017);

V edycja 18 osób (2017 – 2018);

VI edycja 15 osób (2018 – 2020);

VII edycja: ogłoszono nabór, studia nie zostały uruchomione;

⁷ Informacja na temat edukacji kaszubskiej przygotowana w związku z posiedzeniem Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych w dniu 22 marca 2021 r. Opracowanie: Łukasz Grzędzicki wiceprezes ZK-P, członek Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, prof. Cezary Obracht-Prondzyński prezes Instytutu Kaszubskiego, Danuta Pioch członek Zarządu Głównego ZK-P, przewodnicząca Rady języka kaszubskiego, dr Justyna Pomierska przewodnicząca Rady programowej kierunku etnofilologia kaszubska, Łukasz Richert sekretarz ZK-P, Lucyna Radziwińska specjalista ds. edukacji – Biuro ZK-P. Dalej w skrócie „Informacja ZK-P”

⁸ Dane UG

VIII edycja: 19 osób (2020 – 2021).

Łącznie 141 osób

3) jedna edycja studiów podyplomowych w ramach dofinansowania unijnego (umowa partnerska AP i ZKP) – 60 osób⁹.

4) polonistyka połączona z wiedzą o kulturze i języku kaszubskim na Uniwersytecie Gdańskim¹⁰; rozpoczęto w 2009 roku, przygotowanie nauczycieli do nauczania dwu przedmiotów; po zaniechaniu wymogu dwuprzedmiotowego kształcenia ten moduł zanikł; ostatni rocznik przyjęto w roku akademickim 2012/2013;

Łącznie tę formę studiów ukończyło 35 osób

5) Etnofilologia kaszubska studia stacjonarne I st. profil praktyczny na Uniwersytecie Gdańskim¹¹:

2013/14 - studia nie zostały uruchomione z powodu zbyt małej liczby zarejestrowanych (limit 25);

2014/15 – 7 osób

2015/16 – 8 osób

2016/17 – przyjętych 9 osób, rocznik rozpadł się, rezygnacje;

2017/18 – 3 osoby ukończyły studia

2018/19 – studia nie zostały uruchomione (21 osób w IRK i nie kontynuowano dalszej procedury, protest społeczności kaszubskiej z udziałem osób publicznych nie przyniósł pożądanego skutku);

2019/20 – studiuje 6 osób;

2020/21 – studiuje 10 osób

6) Studia Podyplomowe w Akademii Pomorskiej w Słupsku¹² (kolejne edycje i liczba słuchaczy w każdej z nich)

I edycja: 60 osób (2010-2011)

II edycja: 27 (2011-2013)

III edycja: 33 (2013-2014)

IV edycja: 26 (2015-2016)

V edycja: 21 (2017-2018)

łącznie: 167 osób

⁹ Dane ZKP

¹⁰ Dane UG

¹¹ Dane UG

¹² Dane AP

Doradztwo przedmiotowe dla nauczycieli

O ile formy już funkcjonującego kształcenia i doskonalenia nauczycieli w pewnym stopniu zabezpieczają potrzeby środowiska, o tyle natychmiastowej reakcji wymaga sprawa doradztwa przedmiotowego dla pracujących nauczycieli. W okresie do 2021 zawieszono i tak więcej niż skromne formy doradztwa realizowane przez Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku (1/2 etatu) oraz doradztwo metodyczne w Centrum Inicjatyw Edukacyjnych w Kartuzach – (jednostka organizacyjna powiatu, zlikwidowana w 2019 r.). Tym samym nauczyciele pracujący w szkołach zdani są zupełnie na siebie, mogąc jedynie liczyć na doraźne i niewystarczające formy doskonalenia.¹³

Podręczniki i książki pomocnicze do nauczania języka kaszubskiego¹⁴

Nauczanie języka kaszubskiego odbywa się przede wszystkim na podstawie podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie jest jedynym wydawcą - koordynatorem działań związanych z pracami wydawniczymi i dystrybucyjnymi podręczników.

Do szkoły podstawowej (I etap edukacyjny) - podręczniki i książki pomocnicze:

Teresa Czerwińska, Aleksandra Pająk, Lucyna Sorn, *Z kaszëbsczim w szkòle cz. I* (kl. I- III SP, podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Danuta Pioch, *Z kaszëbsczim w swiat* (podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2012 r. Danuta Pioch, *Kaszëbë. Zemìa. Lëdze* (podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2012 r. Marzena Dembek, *Mój słowôrz* (książka pomocnicza)

Płyta CD *Z kaszëbsczim w swiat. Spiwómë pò kaszëbskú* (pomoc dydaktyczna)

Do szkoły podstawowej (II etap edukacyjny) - podręczniki i książki pomocnicze:

Teresa Czerwińska, Aleksandra Pająk, Lucyna Sorn, *Z kaszëbsczim w szkòle cz. II* (podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Jaromira Labuda, *Zdrój słowa* (podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2012 r. Aleksandra Pająk, Lucyna Sorn, *Z kaszëbsczim w szkòle cz. III* (książka pomocnicza) zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Emilia Maszke, *Kaszëbsczi Òdkriwca kl. IV*, (podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2017r.

Emilia Maszke, *Kaszëbsczi Òdkriwca kl. V*, (podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2017 r.

Ludmiła Gołąbek, *Kaszëbsczi Słowôrz Ilustrowóny. Wanoga z dëchama* (książka pomocnicza)

¹³ Informacja ZK-P

¹⁴ Informacja ZK-P

Do szkoły gimnazjalnej - podręczniki:

Danuta Pioch, *Òjczëstô mòwa* (podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Elżbieta Pryczkowska, Jadwiga Hewelt, *W jantarowi krojnie cz.I* (podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Do szkoły ponadgimnazjalnej - podręczniki:

Felicja Baska – Borzyszkowska, Wojciech Myszk, *Jô w Kaszëbsczi, Kaszëbskô w swiece cz. I* (podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Felicja Baska - Borzyszkowska, Wojciech Myszk, *Jô w Kaszëbsczi, Kaszëbskô w swiece cz. II* (podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Felicja Baska - Borzyszkowska, Wojciech Myszk, *Jô w Kaszëbsczi, Kaszëbskô w swiece cz. III* (, podręcznik) zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Książki pomocnicze (wszystkie etapy edukacyjne)

Jan Mordawski, *Geografia Kaszub (wszystkie etapy edukacyjne, książka pomocnicza)*

Jan Mordawski, *Atlas dziejów Pomorza i jego mieszkańców - Kaszubów*

Łukasz Richert, Adrian Watkowski, *Atlas historyczny Pomorza Nadwiślańskiego 1914-2020*

Książka pomocnicza do przedmiotu Historia i kultura Kaszubów

Michał Kargul, Krzysztof Korda, *Kaszuby przez wieki. Poradnik metodyczny dla nauczycieli*

Niestety, liczne reformy systemu oświaty i zmieniająca się co kilka lat podstawa programowa do przedmiotu język regionalny – kaszubski utrudniają prace nad nowymi wydawnictwami do nauczania języka kaszubskiego. Podręczniki, które udało się wydać za kilka lat tracą ważność – bo obowiązuje nowa podstawa programowa. W związku rozwijającą się nauką języka kaszubskiego w szkołach na Pomorzu wzrasta również zapotrzebowanie na przedmiotowe podręczniki czy książki pomocnicze. Problemem dla społeczności kaszubskiej był i nadal jest niedostatek podręczników, książek pomocniczych czy pomocy dydaktycznych do nauczania języka kaszubskiego.¹⁵

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO 2030 – SZANSA I WYZWANIE

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 dostrzega znaczenie problemu jakim jest niedostateczne wykorzystanie cyt. „(...) charakterystycznych dla regionu wyróżników, takich jak potencjał ideowy dziedzictwa Solidarności, obecność mniejszości narodowych, religijnych oraz grup etnicznych, stanowiących mozaikę

¹⁵ Informacja ZK-P

Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu.”¹⁶ Warunkiem realizacji Celu strategicznego 2 „Otwarta wspólnota regionalna” ma być, cyt.: „(...)wykorzystanie dziedzictwa (ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego – materialnego i niematerialnego) i tradycji Pomorza (...)”¹⁷, a rozwój edukacji regionalnej i etnicznej jedną z przesłanek realizacji strategicznego Celu 2¹⁸

Na poziomie operacyjnym Strategii Województwa Pomorskiego zapisano, że ważnym elementem realizacji celu operacyjnego 2.1. „Fundamenty edukacji” będzie cyt. „ (...) zachowanie i rozwój języka regionalnego – istotnego wyróżnika województwa.” Ponadto Samorząd województwa zobowiązał się do „koordynowania programów” w szczególności także tych dotyczących „kultury i tożsamości regionalnej”, a także do cyt.: „Stymulowanie inicjatyw na rzecz wzmacniania różnorodności kulturowej oraz rozwijania kompetencji kulturowych.”

¹⁹

Głównym wyzwaniem jakie stoi przed ZK-P będzie zadbanie przełożenie tych założeń na konkretne zapisy w dokumentach składających się na system realizacji Strategii Województwa do 2030 oraz aktywne uczestnictwo przy tworzeniu tego systemu.²⁰

Cel główny, priorytety i cele szczegółowe strategii

Celem głównym strategii języka kaszubskiego jest:

UCZYNIĆ JĘZYK KASZUBSKI ZDOLNYM DO TRWANIA I ROZWOJU.

Nauczanie języka oraz nauczanie w języku kaszubskim jest niezwykle ważne dla Kaszubów ze względu na fakt przerwania transmisji międzypokoleniowej. Placówki oświatowe są głównym, a często jedynym miejscem, w którym jednostka może nauczyć się języka kaszubskiego – osiowego wyznacznika tożsamości kaszubskiej (por. Synak 1998, Mazurek 2011)²¹. To właśnie język jest najważniejszym elementem kultury kaszubskiej, dlatego jego znajomość jest niezwykle istotna, aby kultura ta trwała i się rozwijała.

¹⁶ Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030, Załącznik do uchwały nr 376/XXXI/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2021 roku, s.32. Dalej Strategia WP2030.

¹⁷ Tamże, s. 88

¹⁸ Tamże, s. 89

¹⁹ Tamże, s. 92

²⁰ Np. Regionalny Program Strategiczny w zakresie edukacji i kapitału społecznego, przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Pomorskiego w dniu 12 kwietnia 2021 r. dostrzega wyłącznie wsparcie nauczania języka kaszubskiego w szkołach. W innych miejscach kwestie związane z kulturą kaszubską są elementem ogólnikowych zapisów dot. wspierania różnorodności kulturowej, a samo ZK-P nie jest rozpoznawane (identyfikowane) jako partner.

²¹ Informacja ZK-P

PRIORYTETY I DZIAŁANIA STRATEGII

Dla realizacji celu głównego strategii niezbędne jest skoncentrowanie podejmowanych działań w ramach czterech priorytetów:

Priorytet 1. Rozwijać wysokiej jakości edukację kaszubską, a w szczególności naukę języka kaszubskiego.

Priorytet 2. Promować i wspierać używanie języka kaszubskiego.

Priorytet 3. Chronić dziedzictwo języka i kultury kaszubskiej.

Priorytet 4. Wzmocnić pozycję języka kaszubskiego w regionie, kraju i na arenie międzynarodowej.

Po pierwsze: wzrost liczby osób posługujących się językiem kaszubskim w mowie i na piśmie jest podstawowym warunkiem jego zachowania oraz przekazania go następnym pokoleniom.

Po drugie: żeby język kaszubski mógł być żywym środkiem skutecznego porozumiewania, a tym samym stać się naturalną częścią wszystkich dziedzin życia społecznego, ludzie muszą być przekonani o potrzebie regularnego używania języka kaszubskiego w domu, pracy i życiu publicznym.

Po trzecie: nie będzie możliwy rozwój języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej bez zachowanej pamięci o przeszłości.

Po czwarte: działania na rzecz ochrony i rozwoju języka kaszubskiego muszą uwzględniać kontekst regionalny, ogólnopolski oraz europejski.

W kolejnych rozdziałach strategii cztery priorytety będą rozbite na szczegółowe cele oraz zadania, które winny być realizowane. Sformułowano 14 celów szczegółowych. Dla każdego z nich zidentyfikowano działania kierunkowe (cele operacyjne). Zidentyfikowano także głównych partnerów, z którymi ZK-P chciałoby współpracować przy realizacji danego priorytetu.

REALIZACJA, MONITORING I EWALUACJA STRATEGII

Wdrażanie strategii wymaga wskazania ciała odpowiedzialnego za koordynację, monitorowanie i ewaluację realizacji działań strategii. Podmiot ten będzie realizować zadania zwłaszcza w dziedzinie uświadamiania i promocji, informacji, doradztwa. Jego aktywność musi być szczególnie skierowana na poprawę obrazu języka kaszubskiego oraz poszerzenie akceptacji i poparcia społecznego dla idei dwujęzyczności regionu.

W związku z brakiem pełnego obrazu o sytuacji języka i kultury kaszubskiej w regionie, do ważnych zadań podmiotu odpowiedzialnego za realizację strategii należeć będzie wypracowanie szczegółowych wskaźników monitorowania realizacji celów strategii.

Wiele z działań strategii ma konsekwencje finansowe, wymaga dodatkowego wsparcia finansowego lub bardziej efektywnego wykorzystania Źródeł istniejących. Znalezienie źródeł finansowania dla planowanych działań będzie stanowiło dla

ZK-P wyzwanie samo w sobie. W strategii nie dokonano szacunku potencjalnych kosztów ani nie zaproponowano szczegółowych planów finansowych. Z punktu widzenia ZK-P będzie to kwestia do rozwiązania na etapie planowania poszczególnych projektów.

Priorytety i cele strategii będą podstawą planowania i realizacji zadań przez statutowe władze ZK-P.

Raport z oceny realizacji celów strategii będzie przedkładany dorocznie przez Zarząd Główny na posiedzeniu Rady Naczelnej ZK-P.

Strategia niniejsza obejmuje okres do roku 2030.

Priorytety, cele i kierunki działań

PRIORYTET 1: ROZWIJAĆ WYSOKIEJ JAKOŚCI EDUKACJĘ KASZUBSKĄ, A W SZCZEGÓLNOŚCI NAUKĘ JĘZYKA KASZUBSKIEGO

Niezbędne jest skoncentrowanie się na tych grupach, w których działania mogą przynieść najszybsze efekty. Z tego punktu widzenia kluczowe jest skupienie wysiłków na nauczaniu języka kaszubskiego i w języku kaszubskim dzieci i młodzieży. Towarzyszyć temu powinny działania edukacyjne skierowane do rodziców, nauczycieli i osób dorosłych oraz dążenie do trwałego wprowadzenia nauczania języka i kaszubskiej języku kaszubskim do systemu edukacji formalnej i nieformalnej w regionie.

Działania ZK-P powinny oddziaływać na politykę edukacyjną tak, by uwzględniała zróżnicowanie sytuacji dzieci i młodzieży w relacji do używania języka kaszubskiego. W tym celu będziemy dążyć do zapewnienia odpowiednich regulacji prawnych umożliwiających realizację celów strategii.

CEL 1.1. ZAPEWNIĆ TRWAŁE MIEJSCE DLA NAUCZANIA JĘZYKA KASZUBSKIEGO I W JĘZYKU KASZUBSKIM NA WSZYSTKICH POZIOMACH SYSTEMU EDUKACJI.

Kierunki działań:

1.1.1. Kontynuowanie pracy „Zespołu Orzekającego o znajomości języka kaszubskiego w stopniu umożliwiającym nauczanie go w szkole”, działającego przy ZG ZK-P.

1.1.2. Działania na rzecz przygotowania corocznych edycji Podyplomowego Studium Języka Kaszubskiego na Uniwersytecie Gdańskim.

1.1.3. Działania na rzecz uruchomienie studiów II stopnia na kierunku etnofilologia kaszubska na Uniwersytecie Gdańskim.

1.1.4. Działania na rzecz wprowadzenia do siatki godzin studiów pedagogicznych uczelni większej ilości treści związanych dziedzictwem języka i kultury Kaszub.

1.1.5. Stworzenie sieci podmiotów zainteresowanych stworzeniem spójnego systemu monitorowania i ewaluacji potrzeb uczniów i nauczycieli w zakresie nauczania języka kaszubskiego w szkołach.

1.1.6. Inicjowanie i wspieranie prac nad tworzeniem podręczników i książek pomocniczych do nauki kaszubskiego oraz podręczników i książek pomocniczych pisanych w języku kaszubskim do nauczania innych przedmiotów.

1.1.7. Rozszerzanie oferty nauki języka kaszubskiego dla dorosłych w ramach różnych form edukacji.

1.1.8. Wspieranie zainteresowanych JST w kształceniu kadry urzędniczej w zakresie prowadzenia korespondencji w języku kaszubskim.

1.1.9. Ufundowanie nagrody dla organizacji i instytucji szczególnie wspierających nauczanie języka kaszubskiego.

CEL 1.2. WSPIERAĆ I ROZWIJAĆ DZIAŁANIA RADY JĘZYKA KASZUBSKIEGO.

Kierunki działań:

1.2.1. Prowadzenie i aktualizowanie rejestru wydawanych podręczników, książek pomocniczych i materiałów dydaktycznych dopuszczonych do nauczania języka kaszubskiego.

1.2.2. Inspirowanie i wspieranie autorów nowych podręczników, książek pomocniczych i materiałów dydaktycznych do nauczania języka kaszubskiego, w zakresie poprawności językowej.

1.2.3. Realizowanie działań w procesie dopuszczania do użytku szkolnego nowych podręczników, książek pomocniczych i materiałów dydaktycznych do nauczania języka kaszubskiego oraz nauczania innych przedmiotów w języku kaszubskim.

1.2.4. Realizowanie działań w zakresie dbałości o jakość języka kaszubskiego w procesie wydawniczym książek kościelnych.

1.2.5. Ocena wydanych podręczników i książek kościelnych.

1.2.6. Inspirowanie badań naukowych w dziedzinie języka i kultury kaszubskiej.

1.2.7. Inicjowanie i wspieranie działań na rzecz wykorzystania możliwości publicznych platform e-learningowych do nauki języka kaszubskiego.

CEL 1.3. WSPIERAĆ I CHRONIĆ NAUCZANIE JĘZYKA KASZUBSKIEGO I W JĘZYKU KASZUBSKIM

W przypadku nauczania języka kaszubskiego mamy do czynienia z jednym z najbardziej dynamicznych i spektakularnych zjawisk w edukacji w Polsce, a już na pewno w edukacji etnicznej/mniejszościowej. Nigdy wcześniej w społeczności kaszubskiej nie mieliśmy do czynienia z takim procesem, w którym:

- po raz pierwszy następuje masowa alfabetyzacja, czyli poznawanie języka w formie pisanej (czynnej i biernej), co ma skutki zarówno dla procesu standaryzacji języka, jak i np. poszerzania grona potencjalnych odbiorców i twórców kultury,
- po raz pierwszy pojawiła się możliwość poznawania kultury kaszubskiej w całej jej złożoności (folklorystyczna, artystyczna, popularna; ogólna i

lokalna etc.) i w dodatku dzieje się w to, w ramach edukacji szkolnej, a więc z „wykorzystaniem” autorytetu edukacji publicznej²².

Kierunki działań:

1.3.1. Działania na rzecz przeprowadzenia etnicznych, multidyscyplinarnych badań edukacyjnych (w oparciu o metody empiryczne) w zakresie ewaluacji stanu edukacji kaszubskiej.

1.3.2. Tworzenie i rozwijanie sieci wymiany informacji pomiędzy szkołami i O/ZK-P dotyczących organizacji imprez cyklicznych związanych z nauczaniem języka kaszubskiego w szkołach.

1.3.3. Wspieranie i rozwijanie sieci współpracy szkół z Oddziałami ZK-P dla organizacji i wspierania wydarzeń wspierających naukę języka kaszubskiego

1.3.4. Zwiększenie liczby szkół i wspieranie funkcjonujących szkół w procesie wprowadzania i rozwijania nauczania języka kaszubskiego i w języku kaszubskim.

1.3.5. Okresowe monitorowanie stopnia wykorzystania środków subwencji oświatowej na nauczanie języka kaszubskiego w szkołach.

1.3.6. Działania na rzecz rozwijania doradztwa metodycznego, wspierającego nauczycieli języka kaszubskiego na wszystkich etapach edukacji.

CEL 1.4. WSPIERAĆ I PROMOWAĆ UŻYWANIE JĘZYKA KASZUBSKIEGO PRZEZ OSOBY MŁODE I MŁODYCH RODZICÓW.

Trwa proces powtórnego „odkrywania” języka kaszubskiego np. w niektórych rodzinach, kiedy rodzice już nie mówią, a dzieci się uczą. Rodzice odkrywając, że dziadkowie mówili po kaszubsku, uczą się go od dzieci. Musimy przekonywać rodziców o wartości języka kaszubskiego oraz o korzyściach, jakie z jego nauki płyną. Musimy skoncentrować działania na młodzieży, aby „przyszli rodzice” byli przekonani o potrzebie uczenia swoich dzieci języka kaszubskiego.

1.4.1. Wsparcie gmin we wprowadzaniu nauczania języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej na poziomie edukacji przedszkolnej.

1.4.2. Promowanie firm dla których wartością i/lub elementem przewagi konkurencyjnej jest tworzenie oferty miejsc pracy związanych ze znajomością i posługiwaniem się językiem kaszubskim.

1.4.3. Zwiększenie liczby i wspieranie przedsięwzięć, których celem jest zwiększenie liczby młodych ludzi używających języka kaszubskiego.

Partnerzy ZK-P w realizacji działań Priorytetu 1:

- Samorząd województwa;
- Gminy i powiaty;
- Szkoły wyższe;
- Kurator Oświaty;

²² Informacja ZK-P

- Minister właściwy w sprawach mniejszości narodowych i etnicznych;
- Minister Edukacji;
- Organizacje regionalne w Polsce;
- Organizacje kaszubskie w Kanadzie, Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej i innych krajach;
- Fundacja Kaszubski Uniwersytet Ludowy;
- Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej;
- Placówki doskonalenia nauczycieli.

PRIORYTET 2. PROMOWAĆ I WSPIERAĆ UŻYWANIE JĘZYKA KASZUBSKIEGO.

„Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym” daje prawo swobodnego posługiwania się językiem kaszubskim w życiu prywatnym i publicznym; rozpowszechniania i wymiany informacji w tym języku, zamieszczania w języku kaszubskim informacji o charakterze prywatnym oraz nauki języka kaszubskiego lub w języku kaszubskim.

Do języka kaszubskiego stosuje się przepisy ustawy odnośnie: wprowadzenia go jako języka pomocniczego do gmin; stosowania dodatkowych nazw miejscowości, obiektów fizjograficznych i ulic; prawa obywateli do używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami języka kaszubskiego.

Używanie języka kaszubskiego powinno być promowane poprzez krzewienie pozytywnego obrazu języka wśród samych Kaszubów, ale także wśród całej społeczności regionu.

CEL 2.1. PROMOWAĆ I WSPIERAĆ OBECNOŚĆ JĘZYKA KASZUBSKIEGO W ŻYCIU PUBLICZNYM

Kierunki działań:

2.1.1. Wspieranie działań gmin i liderów lokalnych społeczności na rzecz wprowadzania dwujęzycznych tablic i języka kaszubskiego jako pomocniczego w JST.

2.1.2. Promowanie wiedzy o regulacjach ustawowych w zakresie możliwości wprowadzania dwujęzycznych nazw miejscowości, ulic i obiektów fizjograficznych oraz języka pomocniczego wśród przedstawicieli administracji publicznej, instytucji i lokalnych społeczności.

2.1.3. Opracowanie i wdrożenie modelu nagradzania liderów lokalnych zaangażowanych w działania lokalne zmierzające do wprowadzenia dwujęzyczności w przestrzeni publicznej.

2.1.4. Promowanie i wspieranie obecności języka kaszubskiego oraz elementów dziedzictwa kulturowego Kaszub przy okazji organizowanych wydarzeń kulturalnych dla różnych grup odbiorców.

2.1.5. Promowanie wydarzeń związanych z obchodami Dnia Jedności Kaszubów (19 marca), Zjazdu Kaszubów i Dnia Flagi Kaszubskiej.

2.1.6. Wspieranie firm w zakresie poprawności językowej dwujęzycznych nazw towarów i usług

2.1.7. Promowanie kaszubskiego ruchu literackiego i muzycznego, w tym utworów literackich, muzycznych i ich twórców.

2.1.8. Promowanie używania języka kaszubskiego na stronach WWW instytucji publicznych.

2.1.9. Promowanie kaszubskich produktów regionalnych i związanych z tymi produktami przedsięwzięć kulturalnych.

2.1.10. Promowanie i ochrona praw kaszubskojęzycznych artystów i autorów w kontekście organizacji przedsięwzięć kulturalnych oraz emisji medialnych.

2.1.11. Promowanie i wspieranie teatru, kabaretu i tańca kaszubskiego i szczególna piecza nad jakością przekazu językowego.

2.1.12. Promowanie i wspieranie działalności instytucji kultury tworzących i gromadzących artefakty kaszubskiej muzyki i literatury oraz przedsięwzięć tym celom służącym.

CEL 2.2. PROMOWAĆ I WSPIERAĆ OBECNOŚĆ JĘZYKA KASZUBSKIEGO W KOŚCIELE

Obecność języka kaszubskiego w Kościele ma ogromne znaczenie dla rozwoju i przyszłości języka kaszubskiego. Po ponad dwudziestu latach od odprawienia pierwszej Mszy Św. z elementami liturgii w języku kaszubskim „msza kaszubska” odprawiana jest regularnie, co miesiąc, w 20 parafiach. Nie jest to wynik na miarę potrzeb i oczekiwań i dlatego wymaga poprawy.

Kierunki działań:

2.2.1. Wydanie kolejnych części Lekcjonarza oraz zbioru modlitw wiernych i komentarzy do procesji z darami

2.2.2 Cykliczne wydania online zaktualizowanego zbioru pieśni kościelnych.

2.2.3. Wspieranie ruchu chóralnego oraz organizatorów przedsięwzięć (impres, wydawnictw, szkoleń, lektoratów) dedykowanych kaszubskiej twórczości chóralnej

2.2.4. Organizowanie lekcji kaszubskiego dla zainteresowanych księży, organistów i katechetów.

2.2.5. Wspieranie kaszubskiego charakteru pielgrzymek na Jasną Górę oraz innych do kaszubskich sanktuariów i miejsc kultu

2.2.6. Wsparcie dla inicjatyw edukacji regionalnej i nauczania języka kaszubskiego skierowanych do seminarzystów.

2.2.7. Wsparcie dla starań o szerokie kulturowo-religijne wykorzystanie miejsc kultu na Kaszubach (Sianowo, Swarzewo, Wejherowo, Kościerzyna, Wiele. Polanów) w celu wzmocnienia regionalnego charakteru tych sanktuariów.

2.2.8. Wspieranie obecności języka kaszubskiego w przedsięwzięciach klubów Kaszubów w seminariach, Collegium Marianum w Pelplinie oraz innych szkołach katolickich

Cel 2.3. Promować i wspierać obecność języka i kultury kaszubskiej w mediach

Udział kaszubszczyzny w mediach zwiększa się, choć nadal jest niewystarczająca. Nasza obecność w mediach to w dużej mierze informacje o Kaszubach, a nie informacje w języku kaszubskim. Tymczasem mamy prawo do wolności wyrażania opinii oraz przekazywania informacji i idei we własnym języku.

Należy wspierać działania na rzecz programów etnicznych i problematyki regionalnej w mediach publicznych. Chodzi o nowe programy w radiu i telewizji, ale także o możliwość nadawania kilkugodzinnych bloków audycji kaszubskich.

Idąc za przykładem serwisu internetowego Nasze Kaszuby oraz nadającego od 2004 roku Radia Kaszëbë, zadbać trzeba o dalszy rozwój kaszubskich elektronicznych mediów o charakterze komercyjnym – poddanych prawom rynku – których właścicielami są sami Kaszubi. Należy nieustannie zabiegać o możliwość częściowego wspierania takiej działalności z budżetu państwa.

Nowe inicjatywy nie mogą przysłać troski o podnoszenie jakości istniejących już programów. Muszą także uwzględniać dostęp mieszkańców Pomorza do regionalnych kanałów, a w szczególności Regionalnej "Trójki" w TVP.

Kierunki działań:

2.3.1. Organizowanie szkoleń dla dziennikarzy, autorów stron internetowych.

2.3.2. Wspieranie rozwoju i upowszechnienie wśród członków ZKP pisma Pomerania.

2.3.3. Promowanie kaszubskich wydawnictw regionalnych wśród JST i ich jednostek organizacyjnych realizujących zadania w zakresie edukacji i kultury.

2.3.4. Wspieranie mediów kaszubskich i pro kaszubskich, w tym m.in. Radio Kaszëbë, Radio Głos, TTR, TTM, norda.fm i inne.

2.3.5. Podejmowanie działania na rzecz wolnego dostępu do zasobów archiwalnych TVP O/Gdańsk i Radio Gdańsk wykorzystywanych w nauczaniu i popularyzacji języka kaszubskiego i kultury Kaszubów.

CEL 2.4. PROMOWAĆ I WSPIERAĆ OBECNOŚĆ JĘZYKA I KULTURY KASZUBSKIEJ POPRZEC INTERNET

Należy zwrócić szczególną uwagę na wykorzystywanie istniejących inicjatyw oraz zasobów informacyjnych, a także konieczność koordynacji i łączenia działań dla uzyskania efektu synergii.

Kierunki działań:

2.4.1. Organizowanie szkoleń dla piszących po kaszubsku dziennikarzy, autorów stron internetowych

2.4.2. Wspieranie rozwój serwisu Kaszubi.pl, Nasze Kaszuby, Rastko-Kaszëbë

2.4.3. Promowanie ogólnodostępnych źródeł do historii języka i kultury kaszubskiej w Internecie.

2.4.4. Promowanie zasobów kaszubskich bibliotek cyfrowych

2.4.5. Stworzenie Korpusu Języka Kaszubskiego w Internecie

2.4.6. Promowanie programów komputerowych w języku kaszubskim.

2.4.7. Promowanie międzynarodowego oznaczenia języka kaszubskiego (CSB)²³.

CEL 2.5. DĄŻYĆ DO POPRAWY OBRAZU JĘZYKA KASZUBSKIEGO I KULTURY KASZUBSKIEJ WŚRÓD MIESZKAŃCÓW REGIONU.

Kierunki działań:

2.5.1. Prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych dot. języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej wśród mieszkańców regionu, nie mówiących po kaszubsku.

2.5.2. Prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych dot. języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej wśród mieszkańców innych regionów Polski i za granicą.

2.5.3. Regularne dostarczanie mediom informacji dot. języka i kultury kaszubskiej.

2.5.4. Działania na rzecz wzmocnienia poczucia tożsamości kulturowej i językowej u Kaszubów.

PARTNERZY ZK-P W REALIZACJI DZIAŁAŃ PRIORYTETU 2:

- Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej
- Politechnika Gdańska
- Kaszubski Uniwersytet Ludowy
- Akademia Kształcenia Zawodowego
- Radio Kaszëbë
- Telewizja i radio publiczne
- Cassubia Slavica
- Rastko–Kaszëbë
- Serwis Naszekaszuby.pl
- Serwis Kaszubia.com
- Stowarzyszenie Ziemia Pucka
- Kaszubskie Forum Kultury,
- blogerzy i moderatorzy internetowi,

²³ CSB - międzynarodowy kod oznaczenia języka kaszubskiego wg normy ISO 639-2, nadany w 2003 r. przez Bibliotekę Kongresu USA.

- nadawcy publiczni i prywatni.

PRIORYTET 3. CHRONIĆ DZIEDZICTWO JĘZYKA I KULTURY KASZUBSKIEJ

Kultura Kaszubów jest częścią dziedzictwa Słowiańszczyzny, ludów basenu Morza Bałtyckiego, wreszcie całej zjednoczonej Europy. Jej ochrona i rozwój wymagają wsparcia, także finansowego, ze strony instytucji samorządowych jak również instytucji państwowych.

Od szeregu lat w wielu środowiskach, szczególnie tych związanych z kulturą ludową, zwraca się uwagę na brak koordynacji działań w zakresie promowania, chronienia i animowania działań w tej sferze, na poziomie regionalnym.

ZK-P powinno zabiegać o przygotowanie i wcielenie w życie programu („Kontrakt regionalny”), który gwarantowałby realizację wspólnych działań na rzecz realizacji celów Strategii ochrony i rozwoju języka i kultury kaszubskiej w ramach systemu realizacji Strategii wojewódzkiej.

Działania na rzecz ochrony i rozwoju kultury i języka kaszubskiego powinny opierać się na „Zaleceniach w sprawie ochrony kultury tradycyjnej i folkloru”, przyjętych podczas XXV sesji Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury UNESCO w listopadzie 1998 r..

Zrzeszenie podtrzymuje deklarację partnerskiej współpracy z instytucjami i stowarzyszeniami zajmującymi się rozwojem nauki i badaniami kaszubsko-pomorskiego dziedzictwa kulturowego - zwłaszcza z Uniwersytetem Gdańskim, Pomorską Akademią Pedagogiczną w Słupsku, Wyższą Szkołą Kaszubsko-Pomorską w Wejherowie, Instytutem Kaszubskim, Gdańskim Towarzystwem Naukowym, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej oraz innymi muzeami o profilu etniczno-regionalnym na Pomorzu, które to instytucje powinny być w swych działaniach wspierane także przez trójsczęblowy samorząd.

CEL 3.1. INICJOWAĆ I WSPIERAĆ POWSTANIE REGIONALNEJ KOALICJI NA RZECZ PROGRAMU OCHRONY I ROZWOJU JĘZYKA I KULTURY KASZUBSKIEJ

Kierunki działań:

3.1.1. Inspirowanie i rozwijanie działań na rzecz zawarcia „Kontraktu Regionalnego” pomiędzy Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim a Zarządem Województwa Pomorskiego, dotyczącego wspierania rozwoju języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej w regionie.

3.1.2. Aktywne uczestnictwo ekspertów współpracujących z ZK-P w debatach i procesach konsultacji publicznych polityk regionalnych kluczowych dla rozwoju języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej.

3.1.3. Inspirowanie i prowadzenie działań na rzecz określenia trwałych zasad i form merytorycznego i finansowego wsparcia językowych oraz kulturalnych przedsięwzięć Kaszubów przez centralne urzędy i instytucje państwowe.

CEL 3.2. CHRONIĆ I POPULARYZOWAĆ DZIEDZICTWO JĘZYKA I KULTURY KASZUBSKIEJ.**Kierunki działań:**

- 3.2.1. Pomoc instruktorska oraz organizacja szkoleń i warsztatów dla twórców ludowych i czerpiących z dziedzictwa kultury kaszubskiej twórców nieprofesjonalnych.
- 3.2.2. Współudział w organizacji wystaw i innych form upowszechniania kultury na Pomorzu, w Polsce i poza granicami kraju.
- 3.2.3. Organizowanie spotkań, seminariów i konferencji poświęconych sztuce i kulturze ludowej oraz profesjonalnej.
- 3.2.4. Wspieranie działalności instytucji kultury, w tym muzeów, bibliotek i ośrodków kultury w realizacji ich działań statutowych, w tym w realizacji przedsięwzięć czerpiących z dziedzictwa kultury kaszubskiej
- 3.2.5. Promowanie współczesnej twórczości czerpiącej z dziedzictwa języka i kultury Kaszub
- 3.2.6. Promowanie twórców i twórczości kaszubskiego ruchu literackiego i muzycznego
- 3.2.7. Promowanie i wspieranie wysokiej jakości przekazu językowego w kaszubskim teatrze i kabarecie
- 3.2.8. Promowanie i wspieranie działalności instytucji kultury tworzących i gromadzących artefakty kaszubskiej muzyki i literatury oraz indywidualnych projektów tym celom służącym.
- 3.2.9. Inwentaryzacja i opis zespołów muzycznych działających na terenie Kaszub.
- 3.2.10. Inwentaryzacja wszelkich inicjatyw o charakterze konkursowym, festiwalowym i przeglądowym.
- 3.2.11. Uaktualnianie i koordynacja kalendarza imprez.
- 3.2.12. Realizacja przedsięwzięć, w których gromadzi się i opracowuje przekazy ustne i kaszubskie artefakty multimedialne (np. projekt "Kaszubski Spichlerz Pamięci", projekt "Wiejskie Kuźnie Pamięci").
- 3.2.13. Stworzenie i bieżąca aktualizacja Katalogu Kaszubskiej Fonografii.

CEL 3.3. WZMACNIAĆ TOŻSAMOŚĆ KASZUBSKĄ**Kierunki działań**

- 3.3.1. Kształtowanie poczucia dumy z bycia Kaszubą, niezależnie od stopnia sprawności językowej w zakresie języka kaszubskiego - przy jednoczesnym otwarciu na inne kultury.
- 3.3.2. Podejmowanie działań na rzecz podnoszenie stanu świadomości kulturowo - językowej w rodzinie kaszubskiej.
- 3.3.3. Opracowanie programów nauczania i podręczników kaszubskich do historii Kaszubów.
- 3.3.4. Popularyzacja wiedzy na temat historii Kaszubów oraz zachęta do poznawania własnych dziejów.

3.3.5. Ugruntowywanie w szkołach patriotyzmu regionalnego wśród dzieci i młodzieży podczas całego procesu kształceniowo-wychowawczego.

Partnerzy ZK-P w realizacji działań Priorytetu 3:

- Uniwersytet Gdański i inne szkoły wyższe;
- Instytut Kaszubski;
- Fundacja Kaszubski Uniwersytet Ludowy;
- Stowarzyszenie Twórców Ludowych;
- Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie oraz inne Muzea z terenu woj. pomorskiego;
- Nadbałtyckie Centrum Kultury w Gdańsku;
- Projekt Rastko-Kaszëbë;
- Stowarzyszenie Ziemia Pucka;
- Kaszubski Instytut Rozwoju w Kościerzynie;
- Lęborskie Stowarzyszenie Św. Jakuba Apostoła;
- samorządy województwa pomorskiego

PRIORYTET 4. WZMOCNIĆ POZYCJĘ JĘZYKA KASZUBSKIEGO W REGIONIE, KRAJU I NA ARENIE MIĘDZYNARODOWEJ

CEL 4.1. EFEKTYWNE WYKORZYSTANIE ISTNIEJĄCYCH MOŻLIWOŚCI PRAWNYCH DLA ZWIĘKSZENIA PRAKTYCZNEGO FUNKCJONOWANIA I ZASIĘGU JĘZYKA KASZUBSKIEGO JAKO POMOCNICZEGO.

Kierunki działań:

4.1.1. Ciągłe wsparcie szkoleniowe w zakresie praw języka kaszubskiego jako regionalnego dla instytucji publicznych oraz lokalnych liderów (w tym przede wszystkim członków władz ZKP).

4.1.2. Wspieranie badań nad strukturą językową mieszkańców regionu oraz nad identyfikacją czynników społecznych i ekonomicznych, jakie mają na nią wpływ.

4.1.3. Podjęcie działań na rzecz zmian w ustawie o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym zwiększających efektywność trwałość wsparcia publicznego.

4.1.4. Prowadzenie działań informacyjnych, promocyjnych oraz monitorowanie procesu tworzenia metodologii pytań przy okazji kolejnych spisów powszechnych

CEL 4.2. CHRONIĆ I PROMOWAĆ POZYCJĘ JĘZYKA KASZUBSKIEGO ORAZ WSPIERAĆ DZIAŁANIA NA RZECZ JĘZYKÓW REGIONALNYCH I MNIEJSZOŚCIOWYCH W KRAJU I NA ARENIE MIĘDZYNARODOWEJ.

Rozwój języka kaszubskiego musi być rozpatrywany nie tylko w kontekście regionalnym, ale ogólnopolskim i europejskim. Zmiany legislacyjne oraz postęp technologii mogą osłabić pozycję języków regionalnych, dlatego ważne jest tworzenie silnego międzynarodowego lobby dla zabezpieczenia ich interesów i uczestnictwo w pracach podmiotów zajmujących się tą problematyką.

Należy wykorzystać istniejące w instytucjach międzynarodowych szanse na wsparcie finansowe poprzez łączenie kwestii rozwoju i ochrony języka z zatrudnieniem oraz rozwojem regionalnym i lokalnym.

Kierunki działań:

4.2.1. Upowszechnianie wśród decydentów i władz publicznych wiedzy na temat Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych

4.2.2. Dokumentowanie i gromadzenie materiałów służących ocenie właściwego przestrzegania Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych

4.2.3. Zachęcanie pomorskich samorządów do podejmowania partnerskiej współpracy z regionami, w których używa się języków regionalnych lub mniejszościowych.

4.2.4. Rozwijanie współpracy z innymi europejskimi grupami etnicznymi

Partnerzy ZK-P w realizacji działań Priorytetu 4:

- Samorządy województwa pomorskiego;
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Spraw Zagranicznych;
- Organizacje międzynarodowe (Kongres Federacyjnej Unii Europejskich Grup Etnicznych - FUEV, Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury- UNESCO, Europejskie Biuro Języków Mniej Używanych – EBLUL, itp.);
- Organizacje innych europejskich grup etnicznych;
- Organizacje kaszubskie za granicą;
- Instytut Kaszubski;
- Nadbałtyckie Centrum Kultury;
- Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej;
- Lęborskie Stowarzyszenie Św. Jakuba Apostoła;
- Unia Języków Regionalnych i Mniejszościowych w Polsce PolBLUL

Załącznik. Cel główny, priorytety i cele szczegółowe strategii z 2006 (wersja przed aktualizacją)

UCZYNIĆ JĘZYK KASZUBSKI ZDOLNYM DO TRWANIA I ROZWOJU.

PRIORYTET 1: UPOWSZECHNIĆ EDUKACJĘ KASZUBSKĄ, A W SZCZEGÓLNOŚCI NAUKĘ JĘZYKA KASZUBSKIEGO	
CELE	ZADANIA
Cel 1.1. Zapewnić trwałe miejsce dla nauczania języka kaszubskiego i w języku kaszubskim na wszystkich poziomach systemu edukacji.	1.1.1. Uregulowanie procedury wystawiania przez ZK-P certyfikatów znajomości języka w stopniu umożliwiającym jego nauczanie. 1.1.2. Działanie na rzecz przygotowania corocznych edycji Podyplomowego Studium Języka Kaszubskiego na UG lub w innej wyższej uczelni. 1.1.3. Działanie na rzecz wprowadzenia na Uniwersytecie Gdańskim lub innej uczelni wyższej kierunku studiów o nazwie kaszubistyka. 1.1.4. Działanie na rzecz wprowadzenia konwersatorium międzywydziałowego z języka kaszubskiego dla studentów studiów pedagogicznych Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku. 1.1.5. Przygotowanie programu monitoringu i ewaluacji nauczania języka kaszubskiego w szkołach. 1.1.6. Opracowanie systemu doskonalenia nauczycieli realizujących zadania z zakresu edukacji regionalnej, w tym uczących języka kaszubskiego. 1.1.7. Inicjowanie i wspieranie prac nad tworzeniem podręczników i pomocy dydaktycznych do nauki kaszubskiego oraz podręczników w języku kaszubskim do nauczania innych przedmiotów. 1.1.8. Tworzenie programów nauczania języka kaszubskiego i w języku kaszubskim dla różnych grup wiekowych i stopni ich zaawansowania. 1.1.9. Wprowadzenie nauki języka kaszubskiego w ramach różnych form edukacji dorosłych. 1.1.10. Określenie propozycji zadań, celów, w zakresie edukacji w języku kaszubskim dla samorządu lokalnego. 1.1.11. Stworzenie systemu premiowania szkół, uczelni i innych jednostek, na wzór konkursu „Szkoły z klasą”.
Cel 1.2. Powołać Radę Języka Kaszubskiego, która pełniłaby rolę komisji normalizacyjnej i standaryzacyjnej dla	1.2.1. Stworzenie rejestru istniejących podręczników. 1.2.2. Stworzenie rejestru potrzeb oraz znalezienie odpowiednich autorów. 1.2.3. Recenzowanie i zatwierdzanie przygotowanych podręczników. 1.2.4. Nadzór nad procedurą wydawniczą podręczników szkolnych i książek kościelnych.

kaszubszczyzny literackiej oraz komisji podręcznikowej.	1.2.5. Ocena wydanych podręczników i ksiąg kościelnych. 1.2.6. Inspirowanie badań naukowych w dziedzinie języka i kultury kaszubskiej. 1.2.7. Powołanie komisji ds. technologii informatycznych zajmującej się promowaniem i standaryzowaniem języka kaszubskiego w systemach informatycznych.
Cel 1.3. Wspierać i chronić nauczanie języka kaszubskiego i w języku kaszubskim	1.3.1. Zinwentaryzowanie wszelkich inicjatyw, które dotyczą tej edukacji 1.3.2. Wspieranie lokalnych inicjatyw edukacyjnych, w szczególności „małych szkół” 1.3.3. Prowadzenie szkół z nauczaniem języka kaszubskiego i w języku kaszubskim.
Cel 1.4. Wspierać i promować używanie języka kaszubskiego przez osoby młode i młodych rodziców.	1.4.1. Dążenie do wprowadzenia nauczania języka i kultury kaszubskiej na poziomie edukacji przedszkolnej i przed-przedszkolnej. 1.4.2. Promowanie i wspieranie rozwoju współczesnej kultury kaszubskiej. 1.4.3. Promowanie znajomości języka kaszubskiego jako szansy na lokalnym i regionalnym rynku pracy. 1.4.4. Wspieranie różnych form aktywności nakierowanych na zwiększenie liczby młodych ludzi używających języka kaszubskiego.

PRIORYTET 2. PROMOWAĆ I WSPIERAĆ UŻYWANIE JĘZYKA KASZUBSKIEGO.	
CELE	ZADANIA
Cel 2.1. Promować i wspierać obecność języka kaszubskiego w Życiu publicznym	2.1.1. Promocja dwujęzyczności na różnych szczeblach życia publicznego. 2.1.2. Promowanie języka i kultury kaszubskiej przy okazji imprez publicznych. 2.1.3. Promowanie Dnia Jedności Kaszubów (19 marca) i Zjazdu Kaszubów. 2.1.4. Promocja w środowiskach lokalnych regulacji ustawowych w zakresie możliwości wprowadzania dwujęzycznych nazw miejscowości, ulic i obiektów fizjograficznych oraz języka pomocniczego w gminach. 2.1.5. Promocja i nagradzanie działań lokalnych – tablice, nazwy ulic etc. 2.1.6. Promowanie kaszubskiego ruchu literackiego i muzycznego. 2.1.7. Promowanie używania języka kaszubskiego na stronach WWW instytucji publicznych. 2.1.8. Promowanie kaszubskich produktów regionalnych.

Cel 2.2. Promować i wspierać obecność języka kaszubskiego w Kościele	2.2.1. Wydanie „Lekcjonarza”, zestawu czytań na wszystkie niedziele roku liturgicznego. 2.2.2. Wydanie zbioru pieśni kościelnych. 2.2.3. Wspieranie ruchu chóralnego. 2.2.4. Organizowanie lekcji kaszubskiego dla zainteresowanych księży, organistów i katechetów. 2.2.5. Wspieranie kaszubskiego charakteru pielgrzymek na Jasną Górę. 2.2.6. Wsparcie dla inicjatyw edukacji regionalnej i nauczania języka kaszubskiego skierowanych do księży i seminarzystów. 2.2.7. Wsparcie dla starań o szerokie kulturowo-religijne wykorzystanie miejsc kultu na Kaszubach (Sianowo, Swarzewo, Wejherowo, Kościerzyna, Wiele) w celu wzmocnienia regionalnego charakteru tych sanktuariów. 2.2.8. Zapraszanie przedstawicieli władz kościelnych do współpracy w realizacji strategii. 2.2.9. Występowanie do władz kościelnych o kierowanie księży Kaszubów do kaszubskich parafii. 2.2.10. Wspieranie periodycznych wydawnictw o charakterze kościelnym, w tym „Zwónka Kaszëbsczégò”.
Cel 2.3. Promować i wspierać obecność języka kaszubskiego w mediach	2.3.1. Organizowanie szkoleń dla dziennikarzy, autorów stron internetowych. 2.3.2. Wspieranie rozwoju i promocja wydawanego przez ZK-P pisma Pomerania. 2.3.3. Wspieranie innych kaszubskich wydawnictw regionalnych. 2.3.4. Wspieranie Radia Kaszëbë oraz innych nadawców kaszubskich. 2.3.5. Zwiększenie zasięgu sygnału radiowego oraz wprowadzenie transmisji internetowych. 2.3.6. Ekspansja języka kaszubskiego i kultury w lokalnych telewizjach kablowych. 2.3.7. Wspieranie wydawców gazet lokalnych, publikujących w języku kaszubskim. 2.3.8. Opracowanie i realizacja audycji o charakterze edukacyjnym. 2.3.9. Utworzenie kaszubskiej/regionalnej agencji informacyjnej.
Cel 2.4. Promować i wspierać obecność języka i kultury kaszubskiej poprzez Internet	2.4.1. Utworzenie pełnego kaszubskiego portalu informacyjnego. 2.4.2. Wspieranie funkcjonowania i rozwój serwisu Kaszubi, Nasze Kaszuby, Rastko-Kaszëbë i innych podobnych jako nowoczesnego środka komunikacji. 2.4.3. Otwieranie dostępu do Źródeł historii języka i kultury kaszubskiej. 2.4.4. Utworzenie kaszubskiej biblioteki cyfrowej. 2.4.5. Utworzenie słownika internetowego.

	2.4.6. Promowanie programów komputerowych w języku kaszubskim. 2.4.7. Promowanie międzynarodowego oznaczenia języka kaszubskiego (CSB).
Cel 2.5. Dążyć do poprawy obrazu języka kaszubskiego kultury kaszubskiej wśród mieszkańców regionu	2.5.1. Prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej wśród mieszkańców regionu, nie mówiących po kaszubsku. 2.5.2. Prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej wśród mieszkańców innych regionów Polski i za granicą. 2.5.3. Regularne dostarczanie mediom informacji dot. języka i kultury kaszubskiej.

PRIORYTET 3. CHRONIĆ DZIEDZICTWO JĘZYKA I KULTURY KASZUBSKIEJ	
CELE	ZADANIA
Cel 3.1. Stworzyć szerokie partnerstwo na rzecz ochrony i rozwoju języka i kultury kaszubskiej	3.1.1. Inspirowanie działania na rzecz „Kontraktu Regionalnego” pomiędzy Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim a Zarządem Województwa Pomorskiego. W jego zakresie powinny znaleźć się przede wszystkim priorytety, cele i zadania ujęte w strategii rozwoju województwa pomorskiego dotyczące tożsamości, kultury, języka i edukacji Kaszubów i Pomorzan. 3.1.2. Działania na rzecz realizacji zapisów „Strategii rozwoju województwa pomorskiego”. 3.1.3. Inspirowanie działań zmierzających do stworzenia regionalnego programu na rzecz ochrony i rozwoju języka i kultury kaszubskiej. 3.1.4. Inspirowanie działań w celu określenia zasad merytorycznego i finansowego wsparcia językowych oraz kulturalnych przedsięwzięć Kaszubów przez centralne urzędy i instytucje państwowe.
Cel 3.2. Stworzenie programu ochrony dziedzictwa kulturowego.	3.2.1. Stworzenie Centrum Kultury Kaszubskiej, które obejmie pomocą organizacyjno-merytoryczną zespoły regionalne, środowisko twórców ludowych oraz artystów profesjonalnych, czerpiących inspirację z wartości regionalnych. 3.2.2. Pomoc instruktorska oraz organizacja szkoleń i warsztatów dla twórców ludowych. 3.2.3. Współudział w organizacji wystaw i innych form upowszechniania kultury na Pomorzu, w Polsce i poza granicami kraju.

	3.2.4. Organizowanie spotkań, seminariów i konferencji poświęconych sztuce i kulturze ludowej oraz profesjonalnej. 3.2.5. Zbieranie i dokumentowanie sztuki ludowej we współpracy z muzeami etnograficznymi.
Cel 3.3. Wzmacniać tożsamość kaszubską	3.3.1. Kształtowanie poczucia dumy z bycia Kaszubą, wzmacnianie poczucia przynależności grupowej - niezależnie od stopnia sprawności językowej w zakresie języka kaszubskiego - przy jednoczesnym otwarciu na inne kultury. 3.3.2. Walka z negatywnymi stereotypami dotyczącymi Kaszubów. 3.3.3. Podejmowanie działań na rzecz podnoszenie stanu świadomości kulturowo - językowej w rodzinie kaszubskiej. 3.3.4. Opracowanie programów nauczania i podręczników kaszubskich do historii Kaszubów. 3.3.5. Popularyzacja wiedzy na temat historii Kaszubów oraz zachęta do poznawania własnych dziejów. 3.3.6. Ugruntowywanie w szkołach patriotyzmu regionalnego wśród dzieci i młodzieży podczas całego procesu kształceniowo-wychowawczego
Cel 3.4. Stworzyć internetową bazę danych regionalnych instytucji kultury (muzea, izby pamięci, izby regionalne, zespoły i kapele, chóry, rodziny muzykujące, grupy teatralne) oraz twórców ludowych	3.4.1. Inwentaryzacja i opis zespołów muzycznych działających na terenie Kaszub 3.4.2. Inwentaryzacja wszelkich inicjatyw o charakterze konkursowym, festiwalowym i przeglądowym 3.4.3. Uaktualnianie i koordynacja kalendarza imprez

PRIORYTET 4. WZMOCNIĆ POZYCJĘ JĘZYKA KASZUBSKIEGO W REGIONIE, KRAJU I NA ARENIE MIĘDZYNARODOWEJ	
CELE	ZADANIA
Cel 4.1. Dążyć do nadania językowi kaszubskiemu statusu drugiego języka oficjalnego na Kaszubach.	4.1.1. Wspieranie działań lokalnych społeczności, środowisk i instytucji na rzecz przyznania językowi kaszubskiemu statusu języka oficjalnego w regionie. 4.1.2. Podjęcie i prowadzenie badań nad strukturą językową mieszkańców regionu oraz nad identyfikacją czynników społecznych i ekonomicznych, jakie mają na nią wpływ. 4.1.3. Podjęcie starań, aby kolejny spis powszechny został rzetelnie przygotowany i przeprowadzony, w szczególności w zakresie dotyczącym języków.

Cel 4.2. Chronić i promować pozycję języka kaszubskiego oraz wspierać działania na rzecz języków regionalnych i mniejszościowych w kraju i na arenie międzynarodowej.	4.2.1. Wspieranie działań na rzecz ratyfikacji i wdrożenia w Polsce Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. 4.2.2. Zachęcanie pomorskich samorządów do podejmowania partnerskiej współpracy z regionami, w których używa się języków regionalnych lub mniejszościowych. 4.2.3. Rozwijanie współpracy z innymi europejskimi grupami etnicznymi. 4.2.4. Podtrzymywanie i rozwijanie kontaktów z kaszubsko-pomorską diasporą. 4.2.5. Rozwijanie współpracy w basenie Morza Bałtyckiego, w szczególności z regionami historycznie nam bliskimi. 4.2.6. Współpraca z instytucjami i organizacjami międzynarodowymi zajmującymi się ochroną i promocją różnorodności etnicznej i językowej.
--	---